

על חשבון מקבלי הבטחת הכנסה

ביום 24.12.2001 החליטה הממשלה לבטל את ההטבות הנלוות למקבלי גמלת הבטחת הכנסה, וזאת כחלק מהמהלך של קיצוץ 6.5 מיליארד ש"ח מתקציב המדינה, קיצוץ הנשען בעיקרו על פגיעה בישראלים מעוטי הכנסה.

ברקע החלטה זאת עומדת טענה של משרד האוצר ושל דובריו, ולפיה ההטבות הנלוות יוצרות "מלכודת עוני". באוגוסט 2000 הציג משרד האוצר באתר האינטרנט שלו לוח אשר "מגלה" כי למשפחה עם שני ילדים, שבה שני בני ההורים אינם עובדים, יש "הכנסה פנויה" גבוהה מזו של משפחה עם שני ילדים שבה אחד מההורים עובד ומקבל שכר בגובה השכר הממוצע במשק (ר' לוח 2 להלן).

הלוח שימש את האוצר ודובריו כדי לבסס את הטענות לפיו יש לבטל או להפחית את ההטבות הנלוות להן זכאים מקבלי גמלת הבטחת הכנסה: סיוע בשכר דירה, הנחה בארנונה, פטור מאגרת טלוויזיה, הנחה בתחבורה ציבורית והנחה בגן ילדים. לדבריהם, ההטבות הנלוות הופכות את היציאה לעבודה לבלתי כדאית.

אלא שהאוצר -- ועתה הממשלה כולה -- עושים טעות כפולה ומשולשת.

ראשית, לא כל מקבלי גמלת הבטחת הכנסה מקבלים בפועל את ההטבות הנלוות. האוצר מציג את ההטבות כאילו הן חלק מן "ההכנסה הפנויה", דהיינו, "כסף ביד". אלא שההטבות אינן ניתנות באופן אוטומטי: תנאי ראשון לקבלת ההטבות הוא לדעת שהן קיימות; רבים אינם מודעים כלל לקיום ההטבות. תנאי שני הוא הגשת תביעה לקבלת ההטבה; כידוע מזכויות אחרות שמימושן כרוך בהגשת תביעה, רבים אינם מממשים את הזכויות שלהם.

שנית, פרט לסיוע בשכר דירה, ההטבות אינן מוענקות ככסף מזומן אלא כהנחות. מי שאינו מנצל את השירות אינו נהנה מההנחה. לכן, לא ניתן לחבר את ערך ההטבות לערך גמלת הבטחת הכנסה ולטעון כי הסכום שמתקבל הוא "הכנסה פנויה".

שלישית, אם האוצר רוצה לחשב את "ההכנסה הפנויה" של כל אחת משתי המשפחות, עליו לעשות, במקרה של המשפחה המקבלת גמלת הבטחת הכנסה, פעולה חשבונאית הפוכה מזו שהוא עשה: במקום לחבר את ערך ההטבות לערך גמלת הבטחת הכנסה, עליו להחסיר אותו: אזי, הסכום שיתקבל הוא כמות המזומנים ("ההכנסה הפנויה") שתישאר בידי המשפחה לאחר ביצוע התשלומים שההטבות הניתנות כיום חוסכות ממנה (ר' לוח 1 להלן).

חישוב שכזה מעלה את התוצאה הבאה:

ההכנסה הפנויה של משפחה עם שני ילדים המקבלת גמלת הבטחת הכנסה היא 1,588 ש"ח;

ההכנסה הפנויה של משפחה חד-הורית עם ילד אחד היא 759 ש"ח;

ההכנסה הפנויה של משפחה חד-הורית עם שני ילדים היא 1,626 ש"ח.

החישוב הנכון, שאותו האוצר לא עשה, הוא שאם תבוטלה ההטבות הנלוות, אזי הסכומים הנ"ל יצטרכו להספיק לשכר דירה, לארנונה, לאגרת טלוויזיה, לנסיעות בתחבורה ציבורית, לתשלום מלא לגן ילדים, ולמזון, חשמל, טלפון וכל יתר ההוצאות החודשיות של המשפחה.

לא צריך להיות כלכלן כדי להבין שסכומים אלה לא יספיקו לצרכים הבסיסיים ביותר.

אם ברצוננו לעזור למשפחות להתפרנס משוק העבודה ולא מגמלת הבטחת הכנסה, עלינו לדרוש העלאת השכר -- ולא את ביטול ההטבות הנלוות לגמלת הבטחת הכנסה.

אפשר גם להגביר את התמריץ לעבוד על-ידי מתן הטבות למשפחות המשתכרות שכר נמוך אך גבוה מן הסכום הקובע לקבלת השלמת הכנסה.

לוח 1: כמה כסף יישאר בכל חודש בידי מקבלי הבטחת הכנסה --

אם יבוטלו ההנחות הנלוות לגמלת הבטחת הכנסה

משפחה עם 2 ילדים; בני הזוג אינם עובדים, או עובדים ומקבלים השלמת הכנסה	אם חד-הורית עם ילד אחד; האם אינה עובדת, או עובדת ומקבלת השלמת הכנסה	אם חד-הורית עם 2 ילדים; האם אינה עובדת, או עובדת ומקבלת השלמת הכנסה	
3,447 ש"ח	2,789 ש"ח	3,485 ש"ח	גמלת הבטחת הכנסה (שיעור מוגדל)
342	171	342	קצבת ילדים
3,789	2,960	3,827	סה"כ הכנסה ברוטו
- 84	- 84	- 84	ביטוח לאומי וביטוח בריאות
- 1,170	- 1,170	- 1,170	סיוע בשכר דירה
- 153	- 153	- 153	*הנחה בארנונה (70%)
- 44	- 44	- 44	פטור מאגרת טלוויזיה
- 170	- 170	- 170	*הנחה בתחבורה ציבורית (35% על כרטיסיות)
- 580	- 580	- 580	הנחה בגן ילדים (ילד אחד 90%)
1,588 ש"ח	759 ש"ח	1,626 ש"ח	סה"כ הכנסה פנויה לתצרוכת אם תבוטלה ההטבות הנלוות

* לפי חישוב משרד האוצר

לוח 2: "מלכודת העוני" של משרד האוצר

משפחה עם שני ילדים, שני זוג אחד עובד ומשתכר שכר ממוצע במשק	משפחה עם שני ילדים, שני בני הזוג אינם עובדים	
6,347	0	שכר ברוטו
- 776	0	מס הכנסה
- 490	- 73	ביטוח לאומי וביטוח בריאות
0	3142	גמלה להבטחת הכנסה
342	342	קצבת ילדים
0	1,170	סיוע בשכר דירה
0	153	הנחה בארנונה (70%)
0	44	פטור מאגרת טלוויזיה
0	170	הנחה בתחבורה ציבורית
540	540	הנחה בגן ילדים (לילד אחד -- 90%)
5,421 ש"ח	5,488 ש"ח	סה"כ הכנסה פנויה

מקור: משרד האוצר, הצעת תקציב המדינה לשנת 2001, 27.8.2000, www.mof.gov.il

מרכז אדוה, ת.ד. 36529, תל-אביב 61364, טל. 03-5608871, פקס. 03-5602205

Fax. 03-5602205, Adva Center, POB 36529, Tel Aviv 61364, Tel. 03-5608871

e-mail: advainfo@netvision.net.il